

แนวทางการเสริมพลังการมีส่วนร่วมในการจัดการภัยพิบัติอุทกภัย
ในพื้นที่อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
Empowering Participation Approach in the Management of
Flood Disasters in Phunphin District, Surat Thani Province

บุญยวีร์ หนูประกอบ¹
Punyavee Nooprakob¹

Received : September 13, 2022; Revised : October 31, 2022; Accepted : October 31, 2022

บทคัดย่อ (Abstract)

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทชุมชนและสถานการณ์ 2) ศึกษาเงื่อนไขปัจจัยในการเสริมพลังการมีส่วนร่วม และ 3) ศึกษาแนวทางการเสริมพลังการมีส่วนร่วมในการจัดการภัยพิบัติอุทกภัยพื้นที่อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี กลุ่มเป้าหมาย 48 คน ได้แก่ ผู้นำท้องที่หรือชุมชน อปท.ในพื้นที่ และประชาชน อย่างละ 16 คน คัดเลือกแบบเจาะจงโดยใช้เทคนิคสโนว์บอล รวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม โดยแบบสัมภาษณ์ทั้งโครงสร้างและแบบสนทนากลุ่ม จากนั้นจัดกลุ่มข้อความ สร้างกราฟนำเสนอ สรุปผลการวิจัยด้วยการวิเคราะห์ข้อความ

ผลการวิจัยคือ อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีน้ำท่วมใหญ่ ในปี 2518, 2531 ล่าสุดคือ ปี 2554 ซึ่งเป็นปีที่มีผลกระทบรุนแรงมากที่สุด โดยการจัดการน้ำท่วมนั้นพบปัญหาทั้งก่อนระหว่าง หลัง และในการฟื้นฟูสถานการณ์ ซึ่งต้องปรับปรุงโดยผู้มีส่วนได้เสียต้องประสานพลังกันอย่างแนบแน่น ตามองค์ประกอบการเสริมพลังอำนาจ คือ การรับรู้ความสามารถของตน การตระหนักรู้ การมีส่วนร่วมในองค์กร การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร วัฒนธรรม และการเข้าถึงทรัพยากร ทั้งนี้ แนวทางการเสริมพลังอำนาจของประชาชนในการจัดการภัยพิบัติอุทกภัยในพื้นที่อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ควรส่งเสริมการมีจิตสาธารณะ ซึ่งจะมีผลในการทำให้ปัจจัยที่จำเป็นในการช่วย

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี; Faculty of Humanities and Social Sciences, Surat Thani Rajabhat University, Thailand; e-mail : punyavee.noo@sru.ac.th

เสริมพลังอำนาจของประชาชนเพิ่มสูงขึ้น และนอกจากนี้ยังควรนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาผสมผสานเข้ากันกับแนวคิดเศรษฐกิจแบ่งปันเพื่อใช้กับการจัดการภัยพิบัติในพื้นที่

คำสำคัญ (Keywords) : การเสริมพลังการมีส่วนร่วม, การจัดการภัยพิบัติ, ภาวะน้ำท่วม

Abstract

The goals of this qualitative study were to: 1) examine the background and circumstances of the community; 2) identify elements that encourage participation; and 3) examine best practices for encouraging participation in the management of the Phunphin District flood disaster Surat Thani Province. Local or community leaders, local government organizations and local peoples are the 48 persons who make up the target group. Using a snowball selection technique, 16 people were each chosen. Use in-depth interviews and focus groups to collect information. Next, organize the messages. put together a presentation graph Analyze the text and then summarize the results.

Amphoe Phunphin, in the province of Surat Thani, came up in the research. The most devastating floods were those that occurred in 1975, 1988, and most recently in 2011. encountered issues that must be fixed by the stakeholders, who must closely coordinate their efforts, before, during, after, and in the process of rehabilitating the situation. In line with the empowerment component, there are acknowledgment of their skills consciousness involvement in the organization access to information, culture, and resources Surat Thani Province ought to raise people's awareness. The factors required to increase the power of the people will increase as a result of this. In order to apply the Sharing Economy concept to disaster management in the region, the Sufficiency Economy Philosophy should also be integrated.

Keywords : Empowering Participation, Disasters Management, Flood

บทนำ (Introduction)

ฤดูมรสุมในพื้นที่ภาคใต้ได้ก่อให้เกิดภัยพิบัติที่เกิดจากวาตภัยและอุทกภัยมาตลอด เช่น กรณี แลลมตะลุมนพุกที่ได้สร้างผลกระทบที่ทำให้เกิดความสูญเสียมาก ล่าสุดในปี 2554 ได้เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ในหลายพื้นที่ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และกระบี่ เกิดจากฝนที่ตกลงมาต่อเนื่องอย่างหนักจนเกิดน้ำท่วมฉับพลันในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จนมีผู้เดือดร้อน 140,116 คน ครัวเรือน รวม 510,068 คน อาคารสถานที่ ถนน และสิ่งก่อสร้าง 1,427 แห่ง การเกษตรเสียหาย 384,397 ไร่ บ่อปลาและกุ้ง 1,683 บ่อ ปศุสัตว์ 1,487,209 ตัว มูลค่าความเสียหายเบื้องต้น 4,180 ล้านบาท และที่สำคัญคือ มีผู้เสียชีวิตรวม 15 ราย อำเภอพุนพินเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด เพราะเป็นจุดรับน้ำจากแม่น้ำตาปีและพุมดวงก่อนไหลลงสู่ทะเล สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำ มีความเปราะบางทางสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดภัยพิบัติซ้ำซากในหลายตำบล บทเรียนที่ได้คือ การจัดการภัยพิบัติที่มีหน่วยงานภาครัฐเป็นศูนย์กลางให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนในพื้นที่เพียงอย่างเดียว ยังทำได้ไม่ดีเท่าที่ควรได้ตั้งเป้าหมายได้มากนัก ทำให้ผู้วิจัยสนใจการเสริมพลังการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ในการจัดการปัญหาภัยพิบัติ ซึ่งจะเป็แนวทางออกที่ดีต่อการบริหารจัดการภัยพิบัติที่มีประสิทธิภาพต่อไป

การเสริมพลัง เป็นการให้อำนาจการตัดสินใจของสมาชิกด้วยตนเอง การตระหนักถึงคุณค่าในการดำเนินชีวิตของคน โดยเป็นกระบวนการสร้างเสริมสมรรถนะประสบการณ์และการยอมรับความสามารถของบุคคล การปรับเปลี่ยนทัศนคติ และสภาพแวดล้อม ซึ่งนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายเป็นกระบวนการทางสังคม เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและความสามารถของบุคคลในการตอบสนองจัดการในสิ่งต่างๆ รวมไปถึงแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น โดยอาศัยการเสริมสร้าง ประสบการณ์ โอกาส และทัศนคติ (Pattaranarakul, P., 2007) นอกจากนี้ องค์การอนามัยโลกและกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (WHO and UNICEF, 1978) ให้ความหมาย การมีส่วนร่วม ว่าเป็นการเข้ามาร่วมกันอย่างกระตือรือร้นและมีพลังของประชาชนในการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคม จัดสรรทรัพยากรเพื่อให้บรรลุจุดหมายและเป็นการปฏิบัติตามแผนงานด้วยความสมัครใจ ตลอดจนแนวคิดจิตสำนึกสาธารณะ ที่มีหมายถึง ความตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น เกิดความปรารถนาที่จะช่วยเหลือเข้าไปแก่วิกฤตการณ์ โดยรับรู้ถึงสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบ สำนึกถึงพลังของตน โดยมีความคิดที่ไม่เห็นแก่ตัว มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือช่วยแก้ปัญหาให้แก่ผู้อื่นหรือสังคมอย่างจริงจัง และมองโลกในแง่ดีบนพื้นฐานของความเป็นจริงด้วยการตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน (Salaebing, M., 2019) แนวคิดการหมุนเวียนใช้ทรัพยากร (ESCAP, 2019) โดยผู้ประสบภัยเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการใช้ทรัพยากรทั้งหมดหรือบางส่วนให้กับเจ้าของ

ทรัพยากรอื่นๆ ซึ่งการประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจแบ่งปันนี้จะช่วยลดความขาดแคลน และลดระยะเวลาในการจัดหาทรัพยากรที่ต้องการให้น้อยลง จนการตอบสนองตรงตามความต้องการและทันเวลา

การจัดการภัยพิบัติ การดูแลโดยดำเนินการด้วยวิธีการต่างๆ รวมทั้งมาตรการที่ครอบคลุมการแก้ไขปัญหาทั้งระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งเป็นการวางแผนตั้งแต่ก่อนเกิดเหตุ ระหว่างเกิดเหตุ และหลังเกิดเหตุที่ต่อเนื่องจนครบ เรียกว่า “วงจรการจัดการสาธารณภัย” (Department of Disaster Prevention and Mitigation, 2016) จากปัญหาและแนวคิดข้างต้นทำให้ผู้วิจัยเกิดแรงบันดาลใจในการวิจัยโดยอาศัยการบูรณาการศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกัน

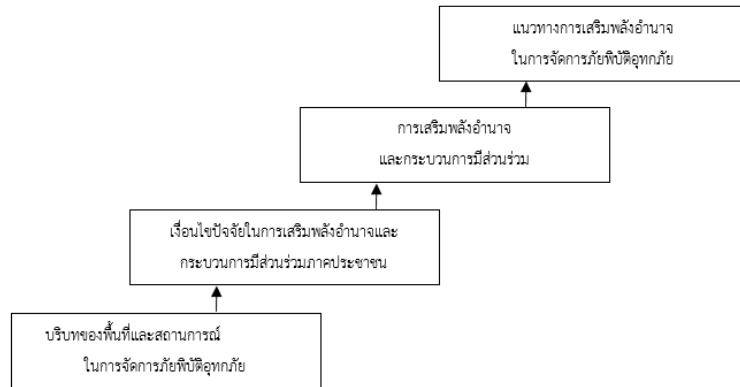
วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. ศึกษาบริบทชุมชนและสถานการณ์การจัดการภัยพิบัติอุทกภัย
2. ศึกษาเงื่อนไขปัจจัยในการเสริมพลังการมีส่วนร่วมในการจัดการภัยพิบัติอุทกภัย
3. ศึกษาแนวทางการเสริมพลังการมีส่วนร่วมในการจัดการภัยพิบัติอุทกภัย ในพื้นที่อำเภอพนมไพร จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

1. ประชากร (Population) คือ ผู้นำท้องที่หรือชุมชน อปท. ประชาชนที่มีส่วนในการจัดการภัยพิบัติ
2. กลุ่มเป้าหมาย (Key informants) มีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเทคนิคสโนว์บอล (Snowball Technique) กลุ่มละ 16 คน รวม 48 คน
3. เก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มเป้าหมายกลุ่มละ 10 คน รวม 30 คน และการสนทนากลุ่ม จากกลุ่มเป้าหมายกลุ่มละ 6 คน รวม 18 คน
4. เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และแบบสนทนากลุ่ม
5. การวิเคราะห์ข้อมูล ทำโดยการกำจัดข้อมูลที่ไม่ต้องการด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้า แล้วจึงสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive) จัดหมวดหมู่ด้วยการวิเคราะห์ส่วนประกอบ (Component Analysis) และทำการแจกนับ (Tally) ข้อความเพื่อการสรุปผลการวิจัย (Lincharoen, A., 2019) และนำเสนอข้อมูลผลด้วยการบรรยาย ภายใต้กรอบแนวคิด

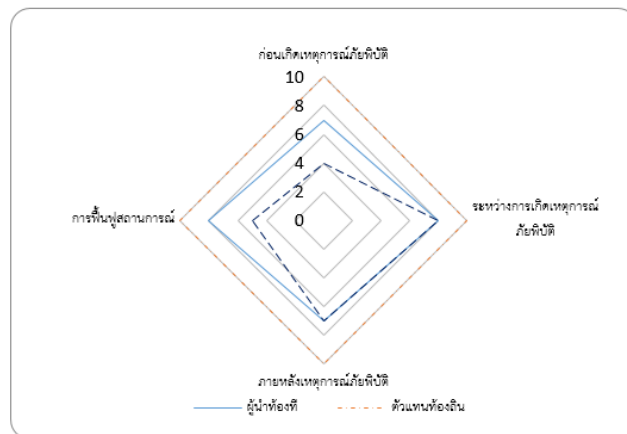
ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิด

ผลการวิจัย (Research Results)

ผลการวิจัยจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ ดังนี้

1. บริบทสถานการณ์ของภัยพิบัติที่เกิดขึ้น กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ให้ข้อมูลรายละเอียดได้สอดคล้องกันมากที่สุด คือ กลุ่มตัวแทนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รองลงมาคือ ตัวแทนของกลุ่มผู้นำท้องที่หรือผู้นำชุมชน น้อยที่สุดคือ กลุ่มตัวแทนประชาชน

สามารถนำผลการวิเคราะห์ข้อความ มาสร้างเป็นกราฟแสดงเป็นรูปภาพความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ในบริบทของสถานการณ์ ดังภาพต่อไปนี้

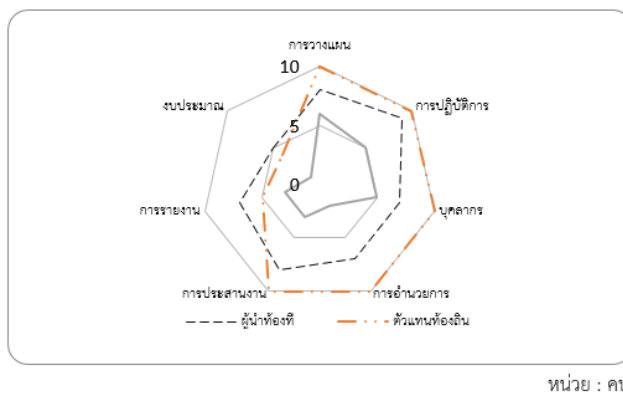
หน่วย : คน

ภาพที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ในบริบทของสถานการณ์

จากการเจนนับ 94 ข้อความ ค่าเฉลี่ยของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 3 ภาคส่วน สามารถให้ข้อมูลรายละเอียดสอดคล้องกันมากที่สุด คือ ระหว่างการเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติ มีการเจนนับ 26 ข้อความ รองลงมาคือ ภายหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติ มีการเจนนับ 24 ข้อความ การฟื้นฟูสถานการณ์ มีการเจนนับ 23 ข้อความ และสามารถให้ข้อมูลรายละเอียดสอดคล้องกันน้อยที่สุด คือ ก่อนเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติ มีการเจนนับ 21 ข้อความ

2. การจัดการภัยพิบัติ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่สามารถให้ข้อมูลรายละเอียดได้สอดคล้องกันมากที่สุด คือ กลุ่มตัวแทนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รองลงมาคือ ตัวแทนของกลุ่มผู้นำท้องที่หรือผู้นำชุมชน น้อยที่สุดคือ กลุ่มตัวแทนประชาชน

สามารถนำผลการวิเคราะห์ข้อความ มาสร้างเป็นกราฟแสดงเป็นรูปภาพความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ในบริบทของการจัดการภัยพิบัติ ดังภาพต่อไปนี้

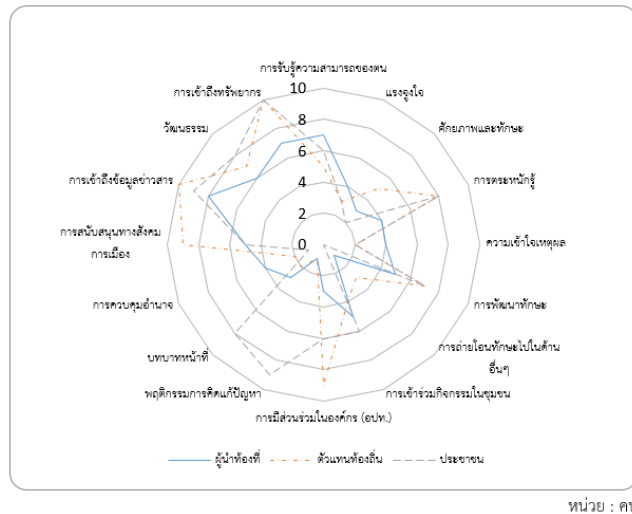

หน่วย : คน

ภาพที่ 3 แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ในการจัดการภัยพิบัติ

3. การเสริมพลังอำนาจของประชาชน ได้แก่ 1) องค์ประกอบภายในบุคคล 2) องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ 3) องค์ประกอบด้านพฤติกรรม 4) องค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคม ซึ่งแยกย่อยลงไปได้ ดังนี้

1) องค์ประกอบภายในบุคคล กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่สามารถให้ข้อมูลรายละเอียดได้สอดคล้องกันมากที่สุด ตัวแทนของกลุ่มผู้นำท้องที่หรือผู้นำชุมชน รองลงมาคือ กลุ่มตัวแทนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น น้อยที่สุดคือ กลุ่มตัวแทนประชาชน

ภาพที่ 4 แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในการเสริมพลังอำนาจของประชาชน

จากการแจกแจง 38 ข้อความ ค่าเฉลี่ยของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 3 ภาคส่วน สามารถให้ข้อมูลรายละเอียดสอดคล้องกันมากที่สุด คือ การรับรู้ความสามารถของตน มีการแจกแจง 18 ข้อความ สอดคล้องกันต่ำที่สุด คือ แรงจูงใจ กับปัจจัยย่อย ศักยภาพและทักษะ มีการแจกแจง 10 ข้อความ

2) องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ ตัวแทนของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นหรือผู้นำชุมชน ได้ให้ข้อมูลรายละเอียดสอดคล้องกันสูงสุด คือ การพัฒนาทักษะ สอดคล้องกันต่ำสุด คือ การถ่ายโอนทักษะไปในด้านอื่นๆ ตัวแทนของกลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ให้ข้อมูลรายละเอียดสอดคล้องกันสูงสุด คือ การตระหนักรู้ สอดคล้องกันต่ำสุด คือ ความเข้าใจเหตุผล กลุ่มตัวแทนประชาชน ได้ให้ข้อมูลรายละเอียดสอดคล้องกันสูงสุด คือ การตระหนักรู้ สอดคล้องกันต่ำสุด คือ การถ่ายโอนทักษะไปในด้านอื่นๆ ไม่มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนใดให้ข้อมูลเลย

จากการแจกแจง 51 ข้อความ ค่าเฉลี่ยของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 3 ภาคส่วน สามารถให้ข้อมูลรายละเอียดสอดคล้องกันสูงสุด คือ การตระหนักรู้ มีการแจกแจง 20 ข้อความ สอดคล้องกันต่ำที่สุด คือ การถ่ายโอนทักษะไปในด้านอื่นๆ มีการแจกแจง 4 ข้อความ

3) องค์ประกอบด้านพฤติกรรม ตัวแทนของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นหรือผู้นำชุมชน ได้ให้ข้อมูลรายละเอียดสอดคล้องกันสูงสุด คือ การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน สอดคล้องกันต่ำสุด คือ พฤติกรรมคิดแก้ปัญหา ตัวแทนของกลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ให้ข้อมูลรายละเอียดสอดคล้องกันสูงสุด คือ การมีส่วนร่วมในองค์กร (อปท.) สอดคล้องกันต่ำสุด คือ พฤติกรรมการคิดแก้ปัญหา กลุ่ม

ตัวแทนประชาชน ได้ให้ข้อมูลรายละเอียดสอดคล้องกันสูงสุด คือ พฤติกรรมการคิดแก้ปัญหา สอดคล้องกันต่ำสุด คือ การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน กับการมีส่วนร่วมในองค์กร (อปท.)

จากการแจกแจง 44 ข้อความ ค่าเฉลี่ยของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 3 ภาคส่วน สามารถให้ข้อมูลรายละเอียดสอดคล้องกันสูงสุด คือ การมีส่วนร่วมในองค์กร (อปท.) มีการแจกแจง 18 ข้อความ สอดคล้องกันต่ำที่สุด คือ พฤติกรรมการคิดแก้ปัญหา มีการแจกแจง 11 ข้อความ

4) องค์ประกอบด้านโครงสร้างทางสังคม ตัวแทนของกลุ่มผู้นำท้องที่หรือผู้นำชุมชน ได้ให้ข้อมูลรายละเอียดสอดคล้องกันสูงสุด คือ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร สอดคล้องกันต่ำสุด คือ บทบาทหน้าที่ ตัวแทนของกลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ให้ข้อมูลสอดคล้องกันสูงสุด คือ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร กับปัจจัยย่อยการเข้าถึงทรัพยากร สอดคล้องกันต่ำสุด คือ บทบาทหน้าที่ กับปัจจัยย่อยการควบคุมอำนาจ กลุ่มตัวแทนประชาชน ได้ให้ข้อมูลสอดคล้องกันสูงสุด คือ การเข้าถึงทรัพยากร สอดคล้องกันต่ำสุด คือ การควบคุมอำนาจ

จากการแจกแจง 114 ข้อความ ค่าเฉลี่ยของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 3 ภาคส่วน สามารถให้ข้อมูลรายละเอียดสอดคล้องกันสูงสุด คือ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร กับปัจจัยย่อยการเข้าถึงทรัพยากร มีการแจกแจง 27 ข้อความ สอดคล้องกันต่ำที่สุด คือ การควบคุมอำนาจ มีการแจกแจง 7 ข้อความ

นอกจากนี้ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ของกลุ่มเป้าหมายที่ทำการคัดเลือกมาแล้วจากประชากรทั้งสามภาคส่วน จำนวน 18 คน ได้ผลการวิจัยเพื่อยืนยันแนวทางการเสริมพลังอำนาจของประชาชนในการจัดการภัยพิบัติอุทกภัยในพื้นที่ ควรมีกลไกการเสริมพลังอำนาจของประชาชน ได้แก่ การส่งเสริมความมีจิตสาธารณะด้วยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของการสร้างพลังอำนาจของชุมชน และการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็ง ประกอบกับการนำแนวคิดเศรษฐกิจแบ่งปัน (Sharing Economy) มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานจัดการภัยพิบัติอุทกภัยในพื้นที่ โดยการหมุนเวียนใช้ทรัพยากรที่อาจจะมียู่ในพื้นที่อยู่แล้วหรือจากพื้นที่ข้างเคียงให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งการประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจแบ่งปันนี้จะช่วยลดความขาดแคลนทรัพยากรบางอย่างลงไปได้มาก และลดระยะเวลาในการจัดหาทรัพยากรที่ประชาชนผู้ประสบภัยพิบัติมีความต้องการให้น้อยลง จนเกิดการตอบสนองที่ตรงตามความต้องการและทันเวลา และเป็นการเปลี่ยนแปลงมโนคติ (Mindsets) ของประชาชนผู้มีจิตศรัทธาในการให้ความช่วยเหลือบริจาคสิ่งของในสิ่งที่ไม่ตรงตามความต้องการของผู้ประสบภัย เช่น มายาคติที่ว่าในการบริจาคถุงยังชีพ จะต้องประกอบด้วย ข้าวสารอาหารแห้ง น้ำปลาและปลากระป๋องให้แก่ผู้ประสบภัย โดยลืมนึกไปว่าในสถานการณ์ที่เผชิญอยู่นั้น ประชาชนผู้ประสบภัยไม่มีกระแสไฟฟ้าใช้

หรือไม่มีเตาหุงข้าว ทำให้ข้าวสารที่ได้รับบริจาคมานั้น ไม่สามารถใช้บริโภคได้และกลายเป็นภาระในการเก็บรักษา ส่วนปลากระป๋องบางยี่ห้อที่ได้รับมานั้นก็ไม่มีเครื่องมือเปิดกระป๋องให้มาด้วย จึงเปิดกินไม่ได้ เมื่อเก็บไว้นานก็เกิดปัญหาเน่าเสีย น้ำปลาก็เป็นอีกตัวอย่างที่ผู้บริจาคคิดว่าจำเป็น แต่ในความเป็นจริงแล้วประชาชนผู้ประสบภัยแต่ละรายจะได้รับสิ่งของบริจาคนี้ในถุงยังชีพโดยมีรายการซ้ำกันจนเกินความจำเป็น เพราะการบริโภคน้ำปลาของคนในครอบครัวที่มีสมาชิก 3-5 คนนั้น น้ำปลาขวดบรรจุ 500 ซี.ซี. เพียงขวดเดียวก็เพียงพอสำหรับใช้บริโภคตลอดระยะเวลา 1 เดือนแล้ว ตัวอย่างที่กล่าวมา จึงเป็นข้อพิสูจน์ที่ยืนยันได้ว่าสิ่งของในถุงยังชีพส่วนหนึ่งไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้จริง และทำให้เกิดความสูญเปล่าทางเศรษฐกิจในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัย

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

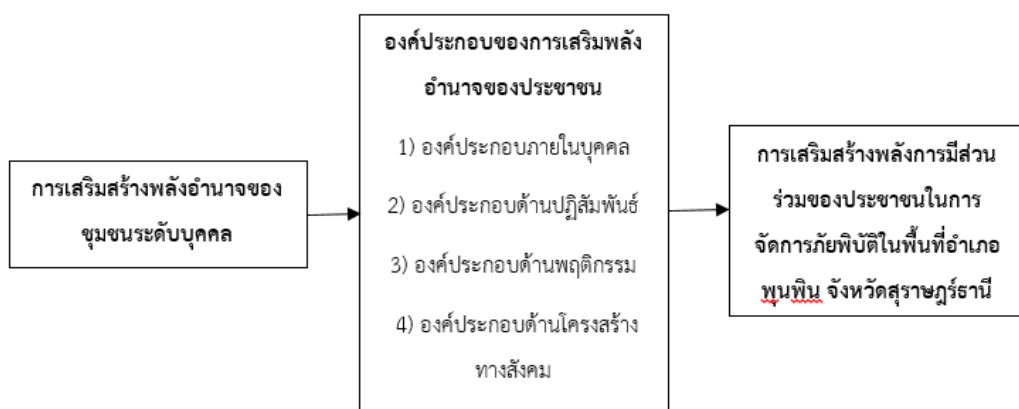
1. บริบทชุมชนและสถานการณ์การจัดการภัยพิบัติอุทกภัยที่มีผลต่อพื้นที่อำเภอพุนพิน พบว่า ปัญหาในการจัดการภัยพิบัติของพื้นที่ในทุกช่วงระยะเวลาของการเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติ ยังมีข้อบกพร่องอยู่มาก แม้ว่าหน่วยงานภาครัฐต่างๆ จะได้มีการวางแผนเผชิญเหตุการณ์ภัยพิบัติเอาไว้แล้วเป็นอย่างดีก็ตาม แต่ทว่าในการจัดการเชิงพื้นที่ ยังมีปัญหาความร่วมมือในการรับมือกับภัยพิบัติที่องค์กรในพื้นที่สำคัญ 3 ภาคส่วน คือ ผู้นำท้องที่หรือผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนที่จะต้องมีการประสานพลังกันอย่างแนบแน่น แต่ประชาชนเป็นศูนย์กลางของปัญหาและเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงกลับไม่มีส่วนร่วมในการจัดการภัยพิบัติ ตั้งแต่ขั้นตอนแรกของกระบวนการจัดการภัยพิบัติจนกระทั่งเสร็จสิ้นกระบวนการฟื้นฟู (Kornissaranukul, W., 2013)

และไม่ว่าเรื่องดังกล่าวจะเกิดขึ้นมาจากปัญหาหรือความขัดข้องอะไรก็ตาม ภาระในการจัดการนี้จึงตกอยู่กับผู้นำท้องที่หรือผู้นำชุมชน (Mahasawasde, A., 2007) จะต้องร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าไปถึงประชาชนให้ได้ (Buburee, C., 2007) ตั้งแต่ก่อนการเกิดภัยพิบัติขึ้นจนกระทั่งเสร็จสิ้นกระบวนการฟื้นฟู โดยที่ผู้นำท้องที่หรือผู้นำชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องอาศัยการมีทักษะการสื่อสารและภาวะผู้นำของแกนนำชุมชน (Buburee, C., 2007) สิ่งสำคัญที่สุด คือ ทำอย่างไรประชาชนจึงจะเกิดความรู้สึกว่าต้องให้ความร่วมมือและเอาใจใส่ในการมีส่วนร่วมกับภาคส่วนต่างๆ ที่เข้ามาให้ความช่วยเหลืออย่างเป็นระบบและสร้างเครือข่ายภาคประชาชนขึ้น (Saengchan, W., 2009) ไม่เกิดความรู้สึกว่าต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างเอาตัวรอดจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ไปเองโดยลำพัง

การรับความช่วยเหลือจากภาคส่วนต่างๆ ก็เพียงพอประทังชีวิตเพื่อเอาตัวรอดจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นไปแล้วเท่านั้น เพราะระดับความรุนแรงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้มีความรุนแรง

ของเหตุการณ์เพิ่มสูงขึ้นทุกปี ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า พลังอำนาจภาคประชาชนก่อตัวขึ้นจากภายในชุมชนไม่ใช่จากภายนอกนำเข้าไป โดยมีเงื่อนไขที่จำเป็นคือ ความพอเพียง การพึ่งพาตนเองได้ การมีผู้นำที่เสียสละ ฐานความรู้ มโนสำนึกและมีการกระทำร่วมกัน ซึ่งจะเกิดได้จากการเรียนรู้ร่วมกัน โดยควรยึดหลักเคารพศักดิ์ศรีและเชื่อในศักยภาพของมนุษย์ (Jaiprayoon, K., 2006) ได้เสนอว่า ผู้ประสพภัยควรจะได้รับความช่วยเหลือในมุมมองที่มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยตัวประชาชนเองจะต้องไม่ทำตัวเป็น“ผู้ขอ” ในลักษณะของผู้รอรับการสงเคราะห์ แต่จะต้องแสดงออกอย่างชัดเจนการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในรูปแบบ“การแลกเปลี่ยน”ความช่วยเหลือ ด้วยการทำงานร่วมกันกับผู้นำท้องที่หรือผู้นำชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม แม้ว่าตนเองจะกำลังตกอยู่ภายใต้สถานการณ์ลำบาก ซึ่งเมื่อไม่ได้รับการสงเคราะห์แล้วปัญหาที่เกิดขึ้นในการรับสิ่งของบริจาคที่ไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงในการดำรงชีวิตท่ามกลางเหตุการณ์จะหมดไป ประชาชนผู้ประสพภัยจึงสามารถบอกได้ว่าต้องการความช่วยเหลืออะไรบ้าง แทนที่การรอรับเฉพาะสิ่งที่ได้รับบริจาคมาเท่านั้น

2. เงื่อนไขปัจจัยในการเสริมพลังอำนาจในการจัดการภัยพิบัติอุทกภัยในพื้นที่อำเภอพุนพิน พบว่า องค์ประกอบของการเสริมพลังอำนาจของประชาชน คือ 1) บุคคล 2) ปฏิสัมพันธ์ 3) พฤติกรรม 4) โครงสร้างทางสังคม ต่างก็มีส่วนต่อการเสริมพลังอำนาจในการเข้าไปมีบทบาทส่วนร่วมในการจัดการภัยพิบัติ โดยมีเงื่อนไขจากปัจจัยย่อยที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับกรอบแนวคิดที่นำมาใช้ในการทำการวิจัยในครั้งนี้ ดังแสดงในภาพต่อไปนี้

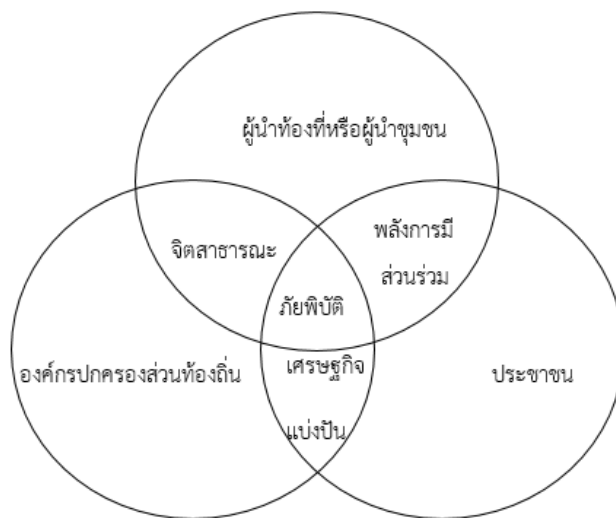

ภาพที่ 5 การเสริมสร้างพลังการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการภัยพิบัติในพื้นที่อำเภอพุนพิน

และถึงแม้ว่าผลการวิจัยจะสอดคล้องกับกรอบแนวคิดของการวิจัย แต่กลับพบว่าปัจจัยสำคัญหลายตัวยังขาดกลไกการเสริมพลังอำนาจของประชาชน โดยปัจจัยที่จำเป็นในการช่วยเสริมพลังอำนาจของประชาชนแต่ประชาชนในพื้นที่ เติ่งขาดอยู่หรือยังมีน้อยจนอาจเกิดผลเสียในแต่ละองค์ประกอบ คือ 1) บุคคล ได้แก่ แรงจูงใจ 2) ปฏิสัมพันธ์ ได้แก่ ความเข้าใจเหตุผล 3) พฤติกรรม ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน และ 4) โครงสร้างทางสังคม ได้แก่ บทบาทหน้าที่ ซึ่งประชาชนในพื้นที่ไม่ให้ความสนใจหรือความร่วมมือในการเข้ากิจกรรมชุมชน หรือท้องถิ่น ไม่ให้ความร่วมมือ ไม่สนใจ ไม่เชื่อฟังการประกาศเตือนภัย ไม่ยอมอพยพไปยังศูนย์อพยพ ไม่สามารถเข้าถึงความช่วยเหลือได้อย่างทันท่วงทีหรือขาดตอน การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีการวางแผนและชักจูงการปฏิบัติตามแผนตามกฎหมายกำหนด แต่ฝ่ายท้องถิ่นและประชาชนขาดการมีส่วนร่วมในการดำเนินการดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดของวนารัตน์ กรอิสรานุกุล และคณะ (Kornissaranukul, W. et. al., 2013) เมื่อเกิดสถานการณ์ภัยพิบัติขึ้นจริงจึงเกิดปัญหาในการปฏิบัติขึ้นจนเกิดความสับสนในระยะแรกของการปฏิบัติ

3. แนวทางการเสริมพลังอำนาจในการจัดการภัยพิบัติอุทกภัยในพื้นที่อำเภอพุนพิน
พบว่า แนวทางการเสริมพลังอำนาจของประชาชนในการจัดการภัยพิบัติอุทกภัยในพื้นที่ ควรมีกลไกการเสริมพลังอำนาจของประชาชน ได้แก่ การส่งเสริมความมีจิตสาธารณะ ด้วยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของการสร้างพลังอำนาจของชุมชน และการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็ง ประกอบกับการนำแนวคิดเศรษฐกิจแบ่งปัน (Sharing Economy) มาประยุกต์ในการดำเนินงานจัดการภัยพิบัติอุทกภัยในพื้นที่ โดยการหมุนเวียนใช้ทรัพยากรที่อาจจะมีอยู่ในพื้นที่อยู่แล้ว หรือจากพื้นที่ข้างเคียงให้เกิดประโยชน์สูงสุด การเปลี่ยนแปลงมโนคติ (Mindsets) ของประชาชนผู้มีจิตศรัทธาในการให้ความช่วยเหลือบริจาคสิ่งของในสิ่งที่ไม่ตรงตามความต้องการของผู้ประสบภัย และทำให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัย (Disaster Relief Office, 2017)

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การจัดการภัยพิบัติอุทกภัยในพื้นที่อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จึงเป็นการจัดการสาธารณะที่มีผลกระทบในทันทีทันใดเพราะเป็นเรื่องที่ไม่สามารถรอได้ การเสริมพลังอำนาจของประชาชนในการจัดการภัยพิบัติอุทกภัยในพื้นที่จึงต้องมีแนวทางที่ต้องใช้เครื่องมือและแนวคิดที่เกี่ยวกับจิตสาธารณะ และแนวคิดเศรษฐกิจแบ่งปัน (Sharing Economy) มาเป็นตัวประสานความร่วมมือของ 3 ภาคส่วน คือ ผู้นำท้องถิ่นหรือผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชน สอดคล้องกับแนวคิดของทวิดา กมลเวชช (Kamolvej, T., 2021) ดังที่ผู้วิจัยแสดงในภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 6 แนวทางการเสริมสร้างพลังการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการภัยพิบัติในพื้นที่

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ศึกษารูปแบบการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจแบ่งปัน

1.2 ศึกษาแบบการจัดการระบบการรับและจัดสรรสิ่งของบริจาคเพื่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจสูงสุด โดยให้ผู้ประสบภัยเป็นศูนย์กลางการศึกษา

1.3 ควรศึกษาแนวทางการบริหารจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชนกับชุมชนและท้องถิ่นในขั้นตอนต่างๆ ตั้งแต่ก่อนเกิดเหตุการณ์ ระหว่างการเกิดเหตุการณ์ ภายหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติ ไปจนกระทั่งถึงการฟื้นฟูสถานการณ์

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาแนวทางการจัดการความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัยพิบัติ ในกรณีที่เกิดภัยพิบัติเป็นระยะเวลาต่อเนื่องยาวนาน หรือการเกิดภัยพิบัติซ้ำหลังจากเกิดภัยพิบัติครั้งแรกไปไม่นาน

เอกสารอ้างอิง (References)

Buburee, C. (2007). **Community empowerment for establishing community-based surveillance system for avian influenza**. Master of Sciences Thesis in Health Management. Graduate School. Mahidol University. [In Thai]

- Department of Disaster Prevention and Mitigation. (2016). **Strategy of the Department of Disaster Prevention and Mitigation B.E. 2560-2564**. Bangkok: Department of Disaster Prevention and Mitigation. [In Thai]
- Disaster Relief Office. (2017). **Lecture Papers of the Disaster Relief Office**. Bangkok: Department of Disaster Prevention and Mitigation. [In Thai]
- ESCAP. (2019). **Asia-Pacific Disaster Report 2019**. Bangkok: United Nations.
- Jaiprayoon, K. (2006). **Proposed education guidelines for people sector empowerment on democratization**. Doctor of Philosophy Dissertation. Graduate School. Chulalongkorn University. [In Thai]
- Kamolvej, T. (2021). **State, local: Source of Power and Endpoint of Crisis Management Potential in Vulnerable Areas (2nd Edition)**. Bangkok: King Prajadhipok's Institute. [In Thai]
- Kornissaranukul, W. (2013). **Project Planning Guidelines Town Planning for Climate Change Risks: A Case Study of Flood Problems and Flood Management Approaches in Phunphin City Planning Surat Thani Province**. Bangkok: The Thailand Research Fund. [In Thai]
- Lincharoen, A. (2019). **The Qualitative Data Analysis Technique**. Teaching Documentation. Pitsanulok: Narasuan University. [In Thai]
- Mahasawasde, A. (2007). **Influence of personal factors, community factors, and adversity quotient of the community leaders on community empowerment : a case study of the tambol administration organization in the Southern region of Thailand**. Master of Arts Thesis in Community Phycology. Graduate School. Kasetsart University. [In Thai]
- Pattaranarakul, P. (2007). **Public Management and People Empowerment**. Journal of Public Administration. 5(1). (May - August): 87-122. [In Thai]
- Salaebing, M. (2019). **Public Mind and Social Responsibility**. Teaching Documentation. Songkla: Thaksin University. [In Thai]

- Saengchan, W. (2009). **A survey of Thai rural people empowerment : a case study of Tambon Chaikasame Amphoe Bang Saphan Prachuap Khiri Khan province.** Master of Social Development Thesis. Graduate School. Slipakorn University. [In Thai]
- WHO and UNICEF. (1978). **Report of the International Conference on Primary Health Care.** New York.